

DIN HÄLSA

Redaktör: LILIAN OTTOSSON
lilian.ottosson@allers.se

Både skapare och innehavare
– Martin C Johnson och Ronnie
Thomasson – är nöjda med det
nya ögat.

Ronnie fick ett nytt öga på

Arbetsplatsolyckan för nästan 20 år sedan skadade Ronnie Thomassons ena öga så mycket att varken omfattande operationer eller andra behandlingar kunde rädda det. Nu har han fått ett konstgjort öga som både ser ut och rör sig på samma sätt som hans friska öga...

Text: SVEN MAGNUSSON

Bild: HÅKAN FALK, MARTIN JOHNSON och LEIF HALLBERG

Det färdiga resultatet. Det konstgjorda ögat ser ut och rör sig som det friska.

Som en klassisk konstnär sätter sig Martin C Johnson med färgpenslar och en handfull olika nyanser av oljefärger på en karta på bordet. I en fätölj bredvid sitter hans modell, Ronnie Thomasson. Men det är bara Ronnies öga som Martin är intresserad av.

På bordet ligger också en liten röd garnstump som ska bli de blodkärl som normalt finns i ögonvitan runt regnbågshinnan, iris som den också kallas.

– Det tar ungefär en dag att tillverka ett konstgjort öga, berättar Martin, en av landets få anaplastologer – tillverkare av ansiktsdelar – medan han tålmodigt skapar en estetisk och kosmetisk kopia av Ronnies friska öga.

När Ronnie går hem i kväll har han ett konstgjort öga som är för-

bluffande likt hans biologiska, och som följer samma ögonrörelser som hans friska, vänstra öga.

Båda ögonen rör sig

Under förmiddagen har Martin gjort ett silikonavtryck av implantatet och övriga delar av ögonhålan för att få rätt passning på skalprotesen som ligger ytterst. Nu återstår det kosmetiska, rätt nyans i ögonvitan (ganska mycket gult, det har vi alla) de små, små röda trådarna under ett lager av flytande plast och så den blå iris med en mörk pupill i mitten.

– Just de röda små akryltrådarna från garnstumpen, som bildar blodkärl, är väldigt viktig, säger Martin medan han grundar iris med lite blå och mycket grå färg.

Det krävs ett omfattande arbete för att få till de rätta nyanserna.

– Det var skönt, säger Ronnie i dag. Även om en amputation är ångestfylld slipper jag ständiga infektioner, allt kladd och all medicinering. Förut tog jag ögon-droppar jämt och hade kontinuerlig värk i ögonen. Jag har växt in i att ha ett icke-fungerande öga, jag går inte in i öppna dörrar längre och klarar att hålla upp kaffe i koppen utan att spilla bredvid som jag gjorde i början.

Det gamla, skadade ögat var grumligt, ofta infekterat och inte alls likt hans friska under de sista åren. När han nu får ett konstgjort blir likheten betydligt större.

Martin är ytterligt noggrann i sitt arbete, med penseln försöker han fånga alla nyanser i det friska ögat. Små, små blodkärl mälas in i det blå.

– Fast egentligen har blå-ögda betydligt mer grå färg än blå, säger Martin och håller upp den lilla protesen bredvid Ronnies friska öga för att jämföra.

Pupillen är ögats egen bländare, och ändrar sig efter ljusförhållandena. Den storleken som Martin valt är ett mellanåge, en dagsljuspupill för molniga dagar.

Som de flesta anaplastologer, eller ansiktsprotetikare, är också kallas, är Martin tandtekniker i botten. Han har vidareutbildat sig i England och varit verksam på Universitetssjukhuset MAS till helt nyligen. Nu har han Ansiktsprotetiska Kliniken i centrala Malmö, med patienter från hela landet men framför allt från sjukhus i södra Sverige.

Han arbetar också ett par dagar i månaden på Rigshospitalet i Köpenhamn. Han har specialistkompetens att tillverka olika mänskliga reservdelar till ansiktet: öron, näsor – ibland får han bygga upp stora delar av ansiktet när patienter drabbats av svåra tumörer som avlägsnats.

Vanligt med proteser

Ögonproteser är ganska vanliga, i genomsnitt opereras ett öga bort i Sverige nästan varje dag – som en följd av olyckor, tumörer eller andra sjukdomar.

– Jag är lite yrkesskadad och vaksam på allt som kan skada mina barn, säger Martin. På barnkalas flockar jag bort pinnar och små plaggor som sticks in i hamburgare...

”Ögonproteser är ganska vanliga, i genomsnitt opereras ett öga bort i Sverige nästan varje dag”

en dag

Han målar på en tunn skalprotes i ett plastmaterial, akrylat, som ligger på ett implantat inne i ögonhålan. Implantatet, som ser ut som en kula, är tillverkat av ett proteinmaterial som kroppen accepterar och där ögats egna muskler vuxit fast. Tack vare kopplingen till implantatkulan kommer Ronnies konstgjorda öga att följa med ögonmusklerna när det andra ögat rör sig.

Medan Martin målar berättar Ronnie sin historia. Han är universitetslektor på Lunds Tekniska Högskola, men 1989 var han ung doktorand. Det var en sen majkväll, klockan var över 23 och han skulle egentligen ha gått hem för längesedan. Ett prov fanns kvar i en skål. Han var ensam i labbet och hade just hängt av sig skyddsglasögonen och skyddsrocken när

Röda akryltrådar blir till blodkärl.

det plötsligt small och han fick kaustiksoda i ansiktet. De ämnen han blandat i skålen hade reagerat med varandra och oväntat bildat ett högexplosivt ämne tillsammans med vanlig lut (kaustiksoda) som sköljde över honom. Båda ögonen skadades, det högra betydligt värre än det vänstra.

– Numera är det förbjudet att jobba ensam i labben efter normal arbetstid, noterar han i förbigående.

Ronnies högra hornhinna löstes sakt och lätt av kaustiksodan, som trängde upp djupare in trots att läkarna försökte stoppa proces-

sen. Normalt har våra ögon stamceller som bildar ny hornhinna när den gamla skadas, men hos Ronnie var skadan så stor att ögats stamceller inte kunde producera ny hornhinna. Det blev en gråaktig bindväv i stället, som inte släpper igenom det ljus som krävs för att Ronnie ska kunna se igen.

Tolv operationer

Läkarna har försökt rädda hans öga flera gånger. De har flyttat stamceller från det vänstra ögat, men det har misslyckats. De har transplanterat hornhinnor från avlidna, men Ronnies kropp har efter några år stött bort de främmande organen. Totalt har han genomgått tolv operationer.

– Eftersom synnerven har det funnits hopp. Men till slut blev ljuset så svagt att läkarna beslöt sig för att ta bort resterna av det skadade ögat.

Att sätta in det nya ögat är ungefär som att sätta in en lins.

► Det finns tre olika typer av konstgjorda ögon: standardiserade av glas eller akryl, formblästa av glas eller individuellt tillverkade akrylproteser som Martin och hans kolleger gör. Ett konstgjort öga behöver bytas efter 5–7 år som en följd av förändringar i det friska ögat:

– Blodkärlet blir tydligare med åren, berättar Martin, som är klar med Ronnies ögonvita.

Protesens storlek måste anpassas exakt efter Ronnies ögonhåla. En protes riskerar att tynga ner ögonlocket och göra ögat större, då blir effekten en stirrande blick med ett alltför stort öga.

Det konstgjorda ögat får heller inte bli för perfekt, som ett docköga utan liv.

– Just ögonen är ju så laddade. Vi talar om själens spegel och vi uppmanas att se varandra i ögonen om vi ska tala ärligt. Nu finns här alla små skavanker men också rätt färg på både iris och ögonvita, säger Martin och håller för sista gången upp det färdigmålade ögat bredvid Ronnies friska för en jämförelse.

Det nyttillverkade ögat får en skyddande yta av plast som ögonlocket lätt glider över. När det är väl rengjort får Ronnie prova; han sätter det på plats ungefär som när en lins läggs på ett vanligt öga.

En läge möter han så sitt nya öga. Han är tyst en stund, betraktar sig själv.

– Det är smått magiskt, säger han sedan. ■

MINNS DU FANNY?

Nu slipper jag gömma mig

13-åriga Fanny Liljegren, som vi berättade om i början av året, i Allers nummer 8, har fått ett nytt öga.

– En man i Skåne, som hade läst om Fanny, ringde och berättade om Ansiktsprotetiska Kliniken i Malmö, berättar Fannys mamma, Anna-Mi Borkmar-Liljegren.

Tack vare den kontakten har Fanny nu ett konstgjort öga som hon trivs med.

– Det känns inte konstgjort och ser mycket bättre ut, säger

Fanny själv, som i höst börjat högstadiet med betydligt bättre självförtroende än tidigare.

Fanny drabbades som liten av den ovanliga ögonåkomman Coats sjukdom. Barn med den sjukdomen får problem med näthinnan, den inre delen i ögat som ligger, som en tapet mot bakre väggen. Fett och äggviteämnen läcker ut och lösgör hinnan och barnen förlorar som regel synen. För Fanny innebar det dessutom att hela ögat opererades bort och ersattes av en protes.

Tidigare undvek Fanny Liljegren att se sig i spegeln. Det gör hon inte längre. – Ögat känns inte konstgjort och ser mycket bättre ut.

Under alla år har hon fått många nya proteser, i takt med att hon växt. Hon har lärt sig acceptera det handikapp som frånvaron av ett öga innebär och hon har klarat obehaget att ögat ibland lockat fram undrande blickar och frågor.

I artikeln berättade Fanny om sina drömmar om att spela teater och om de problem det konstgjorda ögat ibland innebär. En läsare, som själv har erfarenhet av ögonproteser, såg bilderna och upplevde att det fanns möjlighet att göra en bättre protes till Fanny. Han kontaktade tidningen som i sin tur sammanförde honom med familjen i Norrköping.

– Han tipsade om Ansiktsprotetiska Kliniken och gav oss ett telefonnummer, berättar Anna-Mi som snabbt kontaktade Martin Johnson.

Efter diverse tururer med det egna landstinget fick Fanny möjlighet att komma till Malmö i maj.

– Vi var där under två dagar och när vi åkte hem hade Fanny ett helt nytt öga, utprovat och insatt på plats. Vi tycker att resultatet är mycket bättre än hennes tidigare ögon, vi är otroligt nöjda med både omhändertagandet och resultatet. Vi har accepterat det tidigare öga, men nu är vi nöjda.

Anna-Mi märker att dottern är betydligt mer tillfreds än tidigare. Hon kan se ögon i spegeln. – Tidigare undvek hon speglar.

Fanny själv är mer lågmäld, men uppmanar väldigt tydligt och nöjd med sitt nya konstgjorda öga:

– Det trycker inte och passar bättre. Och det är skönt att slippa gömma sig nu när jag går i skolan. ■